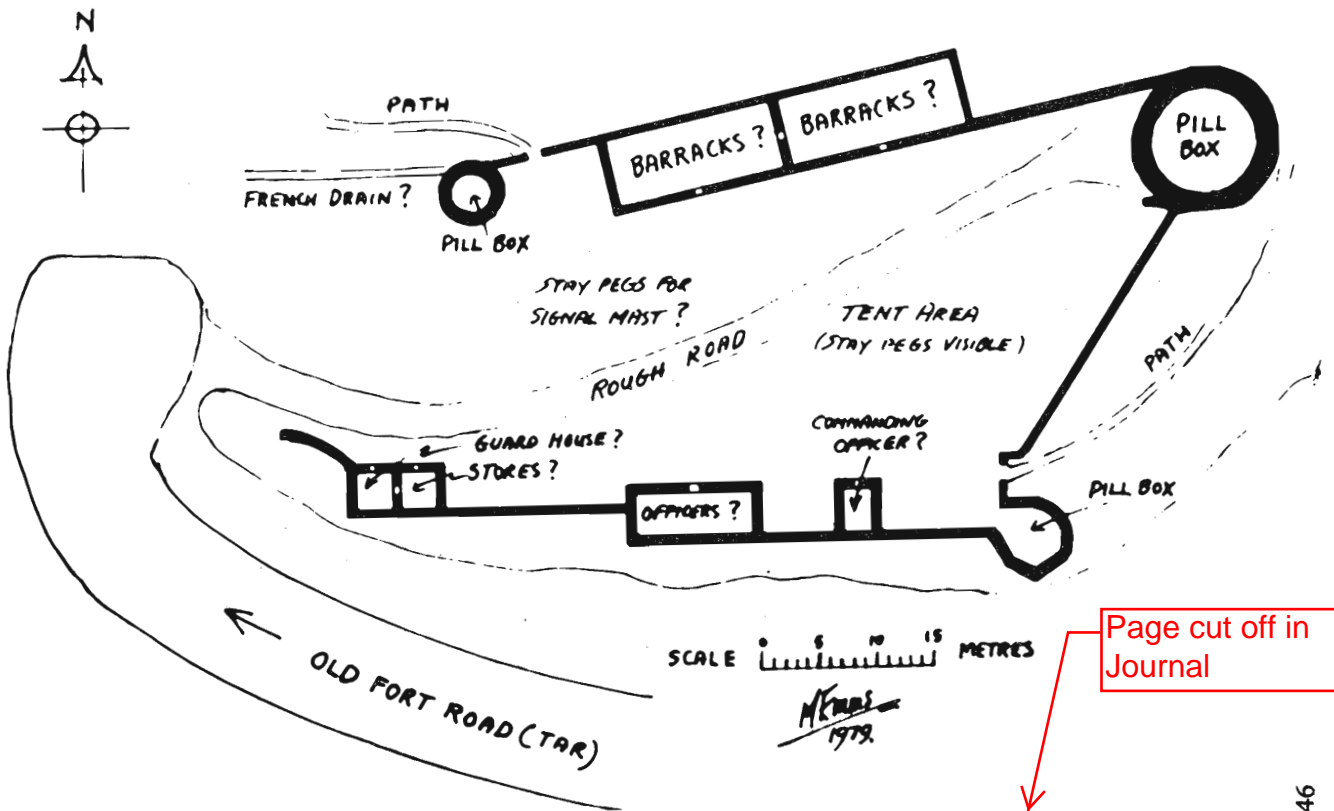

STRUBENKOP
EAST FORT

Page cut off in Journal

Extract of the plan of the telephone network during the Anglo-Boer War. Showing East Fort, Johnsons Redoubt, New Camp and the Internal Communications...

EAST FORT – A MONUMENT TO THE VANDALS Strubenskop

By **MERVYN EMMS**

I first ascended Strubenskop in the early seventies with the object of viewing the East Fort, but alas it was no more, unless we can call a few twisted scraps of corrugated iron and a trace of foundations a fort.

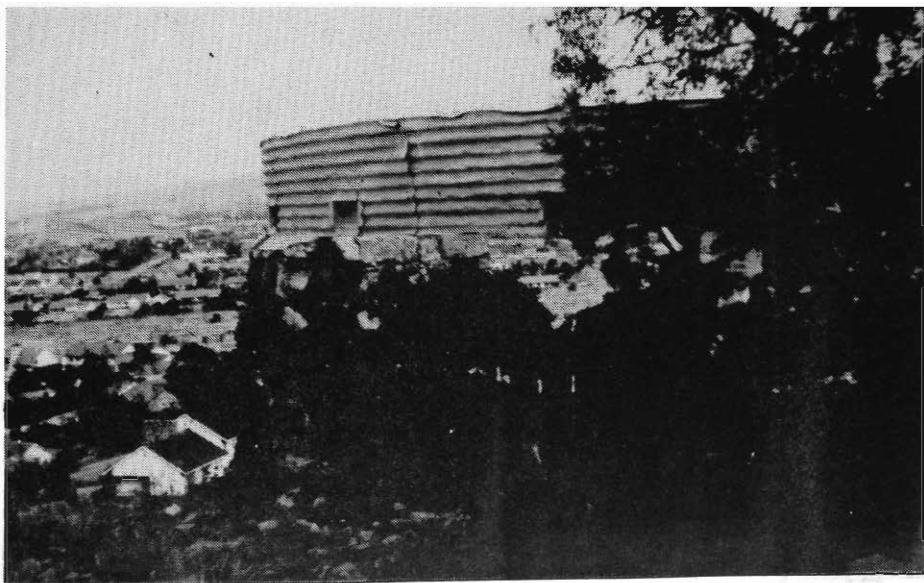
My press cutting from the Pretoria News of 13/2/1964 clearly shows a Pill-Box complete with its corrugated iron surround and its gunports. To me it was incredible that in the space of a decade a fort which had stood successfully for over sixty years could disappear as a result of wanton and unchecked vandalism.

The old Pretoria Society had done its utmost to convince the City Council that restoration was essential, but they remained unconvinced. Had they but halted the vandalism then at least today we would have still been able to consider restoration.

All attempts to turn up a plan of the East Fort have so far failed for even the British War Office were unable to throw any light on the matter.

In an attempt to visualise how the fort originally looked I set out to measure up the remaining traces and reconstruct an approximate plan. In the resultant plan I have named many of the sections, but question marks are inserted where the name is purely speculative.

Regarding the history of the fort I quote herewith from the article in the Pretoria News of 13/2/74 by Phyllis Konya.

The South-East Pill-Box as it looked in September 1972 and as it looks today. (As viewed from the east side).

The twisted remains of the galvanised iron pill-box. Signatures of numerous soldiers of the original garrison are still visible.

left flank and skirmishing with the enemy, who were firing from rocky ground near Struben's farm.

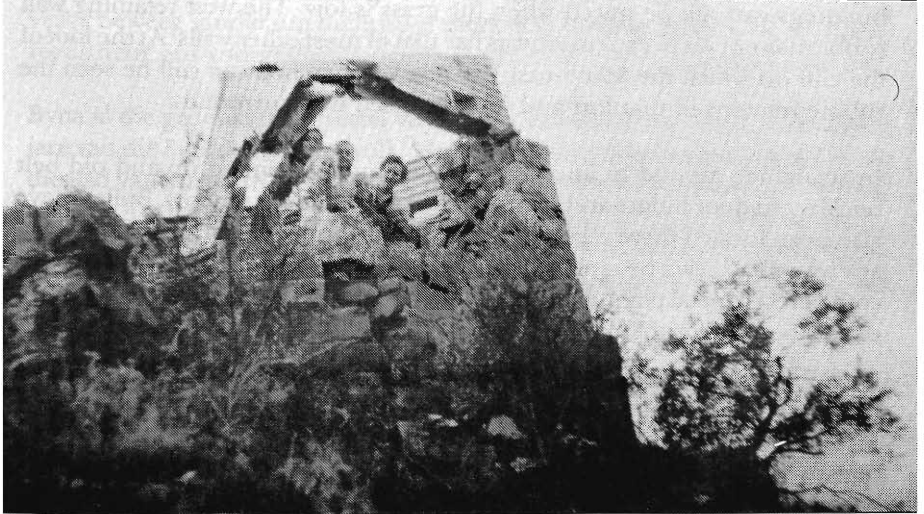
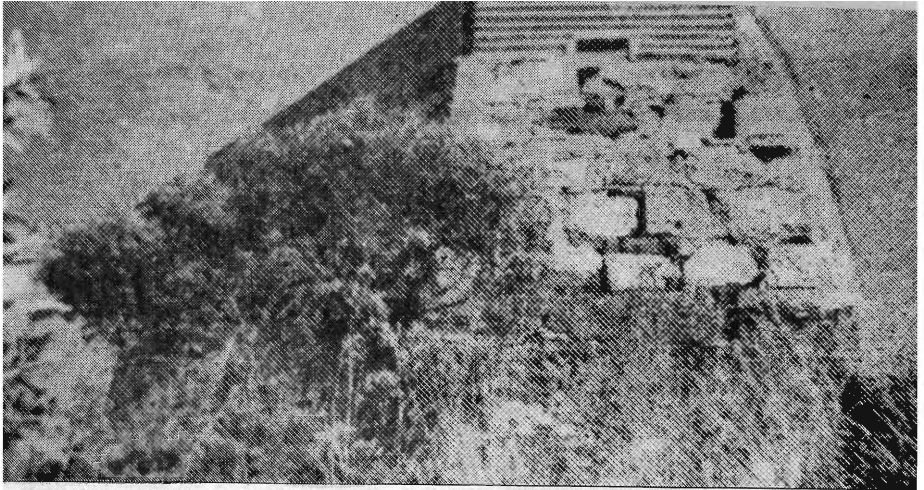
Incidentally, Loreto Convent was British headquarters during the siege and, in those occasional skirmishes, two VCs were won.

After the Jameson Raid, the South African Republican Government, apprehensive of British intentions, set about fortifying Pretoria. It was originally intended to erect a substantial fortification on Strubenkop, as was, in fact, done at Klapperkop, Wonderboom and so on, but nothing came of it, possibly because of a shortage of funds, men or material.

So Strubenkop was unfortified when Pretoria fell to the British in mid-1900 during the Second South African War.

There followed the brilliant guerrilla campaigns of men such as De Wet and De la Rey and it is believed that it was at this time that the British erected on Strubenkop the fortifications the remains of which are to be seen to this day.

50 *These three photographs show the various stages in the wilful destruction of the South-East Pill-Box. Photo No. 1 was taken in the early 1960's looking north-west. Photos No. 2 and 3 are looking from the north-east and were taken in 1963 and 1979 respectively.*

British military records of the period are no longer in South Africa and inquiries in Britain have so far elicited no information, so very little is known for certain about the fort, what armaments it had, who actually built it and manned it, and whether it was ever the scene of action.

It is believed, however, that it was abandoned after the Peace of Vereeniging (May 31 1902) and that it gradually fell into ruins.”

Today so little of the fortifications remain that it is difficult to visualise that a fort existed there. The north-east Pill-Box is a heap of rubble with the galvanised cladding lying nearby, the north-west and south-west Pill-Boxes have vanished except for a few foundations. Foundations of the Barracks and buildings can still be traced when the grass is low. The west retaining wall rubble has not yet been removed as has that of most other walls. At the foot of the cliff on which the South-east Pill-Box was perched can still be seen the rubble remains of that fort and its galvanised iron surround.

In scratching around to uncover the foundations I turned up an old belt buckle, old door hinges and such similar scrap from the old fort. Bullets have also been located there recently. There is little hope now that the fort can in any way whatsoever be restored but I should like to make a plea that at least we could erect a metal plaque with the outline of the fort and a notice to say that it once stood on Strubenkop.

KEN U OMGEWING

deur G.R. MULDER

DIE GESKIEDKUNDIGE OU KAREEBOOM

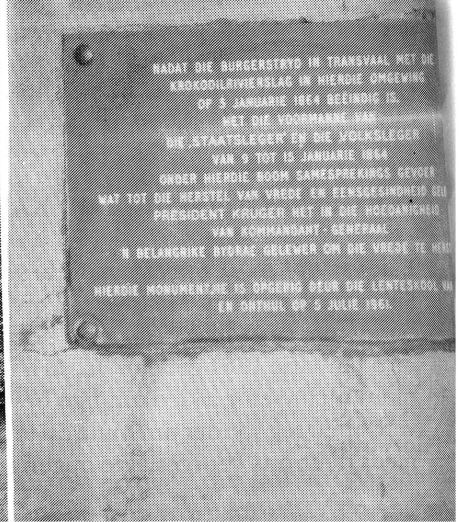
Baie van ons mense weet van die besondere Kareeboom langs die teerpad van Silkaatsnek na Brits. Maar weet u presies waar die boom staan? En het u al die boom met sy gedenksteen gaan besigtig? En weet u wat het onder die boom op 5 Januarie 1864 gebeur? Ja, so is daar in die Brits distrik vele gedenkstene, monumente en geskiedkundige besienswaardighede waarlangs ons gedurig verby beweeg sonder om hulle op te merk of te besigtig. Hierdie dinge is mos reeds deur ons voorgeslagte opgerig as aandenkings vir ons en ons kinders.

Byna al die gedenktekens vertel vir ons iets van die worstelstryd en swaarkry jare van die Suid-Afrikaanse volk. Hulle behoort ons gedurig aan te spoor op die Pad van Suid-Afrika. As u weer moeg word, of wil tou opgooi, of nie weet wat met u kuiergaste of kinders te doen nie, gaan dan na die gedenktekens – staan daar 'n oomblik stil, skep weer moed en vertel hulle die geskiedenis. Ons Voorouers se worstelstryd en opofferinge mag ons nie vergeet nie. Dit moet ons juis inspireer om voort te beweeg.

Die ou oorspronklike kareeboom het reeds al gesterf maar van sy takke het rondom sy stam afgesak grond toe, weer wortel geskied en jong bome gevorm, sodat daar vandag vyf jonger kareebome staan. Die ou droë stam, byna 2 meter in omvang, staan vandag nog trots en regop met sy kinders rondom hom.

Naby die boom is 'n betonsteentjie met 'n plaat daarop waarop die volgende bewoording voorkom:

“Nadat die Burgerstryd in Transvaal met die Krokodilrivierslag in hierdie omgewing op 5 Januarie 1864 beëindig is, het die voormanne van die “Staatsleger” en die “Volksleger” van 9 tot 15 Januarie 1864 onder hierdie boom samesprekings gevoer wat tot die herstel van vrede en eensgesindheid geleidelik het.

President Kruger het in die hoedanigheid van
Kommandant Generaal
'n belangrike bydrae gelewer om die vrede te herstel.

Hierdie monumentjie is opgerig deur die Lenteskool van Brits en onthul op 5 Julie 1961.

Hoe lyk dit, gaan u die monument en boom besoek en sy geskiedenis nalees?
Doen dit gerus terwille van u nageslag.

HARTBEESPOORT SE DAMWAL-KOEPEL:

'n Mens wonder hoeveel mense al oor die Damwal geloop of gery het? Maar het u al ooit die inskripsies opgemerk wat bo-aan die koepel, wat oor die wal span, aangebring is tydens die bou van die wal? Die inskripsies is aan die Ooste- en Westekant aangebring in Latyn. Die inskripsie aan die Oostekant lees in Latyn as volg:

DEDI IN DESERTO AQUAS FLUMINA IN INVIO

Dis die Latynse weergawe van Jesaja 44:3 en lees as volg in die Bybel: “Ek sal water giet op die dorsland en strome op die droë grond”.

Aan die westekant van die koepel is die volgende inskripsie:

SINE AQUA ARIDA AC MISERA AGRI CULTURA

Die betekenis hiervan is min of meer as volg: “Sonder water is die boerdery maar droog en ellendig.” Die waarheid van hierdie inskripsies is seker al deeglik bewys met die loop van die jare.

Weet u dat die plan om ’n dam by Hartbeespoort te bou alreeds in President Kruger se tyd in die vorige eeu ontstaan het? Maar die Anglo Boere-oorlog van 1899–1902, die armoede en ellende daarna, die Unifikasie in 1910 en toe weer die eerste Wêreld Oorlog van 1914–1918 met die tragedie van die REBELLIE in 1915 het veroorsaak dat die bou van die dam eers in 1920 kon begin.

Die Oos- en Weskanale is eers baie jare later, so laat as 1930, voltooi. En weet u dat die koste van die kanale veel meer was as die wal self? Met graaf, kielpik en kruise is hulle deur Blanke arbeid gegrawe. Die voorman of “ganger” soos hy destyds genoem was, was mnr. J.A. Nel. Nadat die kanale voltooi was, het hy die eerste waterfiskaal van die GELUK nedersetting geword en het dit gebly vir die res van sy lewe. Honderde Blankes het tydens die bou van die wal en kanale uitkoms in die hande-arbeid gevind teen 35 sent per dag. Maar hulle-sweet het nie verniet vir die nakomelinge getap nie. Die inskripsies op die damkoepel het bewaarheid geword.

PELINDABA

Dat die Atoomkragraad juis Pelindaba gekies het om ’n KERN-KRAGREAKTOR op te rig moet mens maar aan toeval toeskryf. Die naam van die oorspronklike plaas waarop die reaktor vandag staan is WELGEGUND. Hierdie plaas is oorspronklik deur die Zuid-Afrikaansche Republiek aan M.W. Pretorius, ’n neef van wyle President M.W. Pretorius, geskenk. Dit was aan die einde van die vorige eeu toe die Z.A.R. grond aan sekere boere geskenk het. M.W. Pretorius was getroud met Debora Retief, dogter van die Voortrekkerleier, Piet Retief en hy was die grootvader van Johanna Pretorius wat met Gustav Preller getroud was.

Toe die HARTBEESPOORTDAM beplan is, is 'n gedeelte van die plaas Welgegend al langs die Krokodilrivier, onteien deur die Regering. Met die beplanning van die Dam was daar ook sterk planne om die res van die plaas, Welgegend, te proklameer vir die uitlê van 'n dorp. Maar alhoewel daar tot vervelens toe samesprekings gevoer is oor die uitlê van die dorp, is daar van die plan afgesien. Dit was as gevolg hiervan dat Welgegend later die naam van PELINDABA gekry het. En dit het so gekom: 'n Ou Swartman wát op die plaas gewoon het, was baie verlig toe hy op 'n dag hoor dat die Dorpsplan deur die mat geval het. Droogweg het hy opgemerk: "PHELILE INDABA", en dit beteken – die saak is afgehandel – PELINDABA.

Die gedeelte van Welgegend waar die dorp sou ontwikkel word is toe later deur Gustav Preller aangekoop en hy het vir hom daar in die jare dertig 'n groot opstal aangelê. Dit het toe 'n bymeekaarkomplek geword van mense wat vandag van geskiedkundige waarde is. Tog is die gedeelte later weer deur die Regering onteien vir die PELINDABA-KERNNAVORSINGSTASIE en is vandag onbetreembare terrein. Op die oomblik werk daar duisende mense. Besoekers word onder streng kontrole toegelaat. Daar word gemeen dat Pelindaba nog baie vergroot gaan word. Die nuwe ontwikkelinge sal meer ondergrond geskied sodat die verbyganger dit nie juis sal opmerk nie.

SCHOEMANSVILLE IN 1927

Schoemansville is as volg adverteer deur wyle Johan Schoeman: Schoemansville is besig om een van die vernaamste Plesieroorde van die Unie te word. Dit het die alleenreg op die dam se water, Schoemansville en Schoemansville alleen het die boot- en viswaters want, al is die dam ook leeg, is daar nog 80 vt water by die wal. Luister: Kom stel ondersoek in voordat jy 'n erf koop. Bel Hartbeespoort 14 as jy van plan is om te koop en ons sal jou kosteloos bring om die erwe te kom besigtig en u daarna voorsien met 'n vry kaartjie om per bus terug te keer na Pretoria. Pryse van erwe vandag: £45 (R90) – kontant deposito van £2 (R4) en die balans teen £1 (R2) per maand. Hotel Agnes: Elektriese lig; warm en koue water, swem, bootritte, hengel ens. Losies £10 (R20) per maand, £3.10.0 (R7) per week, 12/6 (R1,25) per dag en 15/- (R1,50) per dag op Sondag en vakansiedae. Maaltye 3/- (30c). Roomys, tee, koffie, bier ens. teen Pretoria pryse.

Damkafee so pas geopen – pryse van roomys, koeldranke en vrugteslaaie soos in Pretoria.

Hoe om op Schoemansville te kom: Daar is vyf treine per week en 'n daelike busdiens vanaf hoek van Kerk- en Kochstraat, Pretoria. Vertrek om 9h40 elke dag maar op vakansie- en Sondae om 9h00 vanaf Pretoria en keer om 17h00 terug. Retoer buskaartjie kos 75c en 50c enkelrit. Kom besoek Schoemansville en oortuig jouself.

“Our sons are selling their manhood,
Our daughters are living in shame,
While the land, God's land, is calling,
With life and with love a-flame”.

En so het wyle Johan Schoeman in 1927 sy bes probeer om toeriste en kopers aan te moedig om aan Schoemansville 'n besoek te bring.

VISSERSHOEK SE HISTORIESE WILDEVYEBOOM

Toe die eerste Fistershoek se Boereskool in 1894 gebou is het daar 'n uitgegroeide wildevyeboom langs die skool gestaan en die skoolkinders het onder hom in sy skaduwee gespeel. Die boom is soortgelyk aan die bekende Wonderboom naby Wonderboompoort net noord van Pretoria. Sy takke het al om die grond geraak met 'n omvang van ongeveer 75 meter. Hy het sy ontstaan gehad, soos baie ander wildevyebome in die klipmuur van 'n varkhok en sy stam het so dik geword dat vier persone hand aan hand sy stam nie kon omspan nie.

Gedurende die Boere-oorlog was daar 'n afdeling Tommies en oudergewoonte het hulle hulself gehelp aan lemoene en nartjies en die perde se saalsakke volgestop. Op 'n dag het 'n Tommie naby die ou boom ongeërg gestaan en die punt van sy geweer laat rus op sy skoen. Ingedagte het hy die sneller getrek en kry die .303 koeël deur die voet. Een van die plaasvrouens, mev J. Schoeman, moes toe maar inspring en die voet verbind. Later in die oorlog het die Tommies die plaashuise onverwags in die nag op 'n vroeë oggend omsingel en deursnuffel op soek na die Boere. Op 'n sekere nag was daar tog 'n paar Boere by hulle huise om te sien hoe dit gaan. Dis toe dat die gerug weerklink: “Die Kakies is hier”. Die Boere het die hasepad gekies maar ene Christiaan Ras word onder die ou wildevyeboom, beenaf geskiet en gevange geneem. Vir sy lewe lank moes hy toe die naam dra van Kruppel Krisjan.

Die eerste Geloftefees na die Oorlog, is gehou onder die ou boom deur Gnl. C.F. Beyers as spreker. 'n Aantal kinders het in takke rondgesit. Die Generaal het die dag veral beklemtoon dat die dag geensins verwaarloos moet word nie, maar stiptelik elke jaar herdenk moet word. Hy het ook aan die toehoorders sy sakbybeltye getoon wat sy lewe gered het van 'n gewisse dood. Die boekie was in sy hemsak en die koeël gestuit wat anders sy hart sou getref het.

Behalwe skoolgaan is buitedienste, begrafnisse, vergaderings en ander byeenkomste hier naby en onder die skaduwee van die boom gehou. In die jare 50 het kwaai haelstorms die plaas getref en die hele kruin van die boom het gekwyn en verdroog sodat die eienaar, mnr P.D. Cillie, al die groot takke laat verwyder het. Die ou, reuse stam verkondig nog vandag die geskiedenis van die gryse verlede en die boom se nuwe lote doen hulle uiterste bes om hom langer aan die lewe te hou.

SAARTJIESNEK

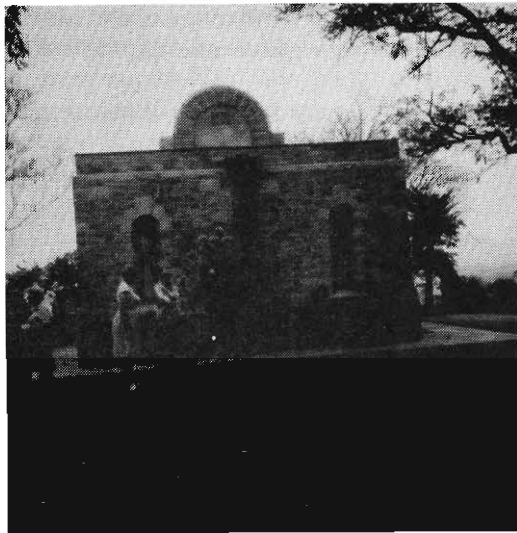
Oor hierdie bekende nek loop vandag 'n teerpad na Pretoria en Johannesburg. Die nek se naam is te danke aan 'n sekere mev Engelbrecht van die plaas Rietfontein. Sy is as Saartjie aangespreek en so is die naam verkry. Die Engelbrechts het die plaas reeds meer dan honderd jaar gekupeer en hulle nageslagte woon vandag nog daar. Tant Annie Engelbrecht, voorheen Van Zyl, en vandag 84 jaar asook tant Bettie Pretorius, voorheen Engelbrecht en reeds 86 jaar, woon vandag nog in die omgewing.

SAARTJIESKLOOF

Het u geweet dat die naam ook bestaan? Dit lê nie ver van SAARTJIESNEK nie, net 'n paar kilometer oos daarvan. Min persone van die jonger geslag is bekend met die naam, maar dit het as volg ontstaan: Op 'n Sondagmiddag, vroeg in hierdie eeu, so ongeveer 1910, het 'n sekere klompie seuns en dogters van die plaas gaan wandel in die rigting van die kloof. Op hulle wandeling gewaar hulle 'n ertvark en soos seuns nou maar is, het hulle die ertvark geskraap. Die ertvark het die naaste sandgat gekies en daarin gekruip. Die seuns het gou lang stokke gekry en die ertvark van agter begin warm maak. Die dogters het in 'n kring om die gat gestaan en kyk wat nou van die "ertvarkjag" gaan word. Toe die ertvark nou van agter te warm word het hy

vinnig na bo begin grawe. Nie lank nie of hy peul bō die sandgrond uit en beland tussen Saartjie se bene en haar lang rok. En toe was dit ertvark en Saartjie en Saartjie en ertvark tot sy op haar rug beland het en die ertvark afgesit het kloof se kant toe. En siedaar: Saartjieskloof.

Vandag word nog baie name deur die eenaar geskep en kry mens baie pragtige en paslike name wat gebruik word vir eiendomme. Let maar op en u sal hulle raaksien. Op die platteland, in ons stede en dorpe en by die see kry mens soms kostelike name van plekke. Wat van Gomsand, Fortsig, Platrand, Boomskraap en so vele meer. Nee, ons Boerenasie kan hulle name reg kies.

Sappersrus se Aandenkingsaal

SAPPERSRUS

Op 'n klein koppie na aan die walle van die Magaliesrivier op die plaas Skeerpoort vind ons die klein pragtige GEDENKSAAL van Sappersrus. Hier aan die voet van die Magaliesberg, omring deur hoë pragtige inheemse bome, die karee, die olien, die kaffer-wag-'n-bietjie, die blinkblaar en nog vele ander, is die mooi, nuttige Gedenksaal opgerig deur die Geniekorps van Suid-Afrika. Dit is opgerig ter ere van die soldate wat gesneuwel het, of nooit geruggekeer het van die Tweede Wêreldoorlog van 1939–1945. Die

Gedenksaaltjie van 8 x 5 meter is opgerig van rots klippe gehaal uit die Magaliesberg self en dit het die bouer 14 maande geneem om dit te voltooi. Die Sappersrus Genootskap het ook 'n klubhuis en 'n aantal rondawels naby die Gedenksaal en aan die oewer van die dam opgerig. Hierdie rondawels kan deur lede van die klub gehuur word vir naweke en vakansiedae. Elke Sondagoggend vind daar 'n kerkdiens plaas in die Gedenksaal vir wie daar met vakansie is vir die naweek.

Op die gedenkplaat lees ons die volgende:

“Hierdie Aandenkingsaal is ter toewyding aan die lede van Suid-Afrikaanse Geniekorps wat hulle lewens gedurende die 1939–1945 oorlog afgegee het.”

Op die hoeksteen staan die volgende geskryf:

“This stone was laid by
J.C. MCINTYRE
ON 15th APRIL 1951.”

Binne die saaltjie is 'n Gedenkboek met 515 name van soldate wat nie teruggekeer het van die Tweede Wêreldoorlog van 1939–1945.

Rondom die Gedenksaal is 'n pragtige tuin uitgelê van rose en ander plante. 'n Swartman woon op die terrein en hou alles mooi in stand. Dis waarlik 'n rustige plekkie daar tussen die bome en met banke oral om te sit en ontspan. Daar is ook vleisbraai-geriewe met baie Bosveldhout sowel as 'n rolbalbaan daar naby.

Gaan gerus en ontspan daar vir 'n dag by die Gedenksaal tussen ons pragtige groot inheemse bome.

DIE SLAG VAN SILKAATSNEK – 11 JULIE 1900

Oom PIETER CILLIE, byna 90 jaar oud, vertel:

“Ek was destyds 'n seun van 11 jaar oud en het saam met my ouers gewoon op VISSERSHOEK aan die noordekant van Magaliesberg. Teen vieruur die